

POLSKA
POLITYKA
WSCHODNIA

NAUKA JAKO *SOFT POWER*

Rola polskiej dyplomacji naukowej
na Wschodzie

Magdalena Lachowicz

Wrocław miasto spotkań

KEW
Kolegium
Europy
Wschodniej

GŁÓWNE TEZY

- Polska dysponuje rozbudowaną strukturą instytucji dyplomacji naukowej, ale nie wykorzystuje w pełni potencjału współpracy i możliwości wpływu w tym obszarze. Dobre praktyki nabyte we współpracy bilateralnej i multilateralnej z państwami Unii Europejskiej nie przełożyły się na wystarczająco efektywne mechanizmy w Europie Wschodniej, na Kaukazie Południowym i w Azji Centralnej (dalej: regiony wschodnie).
- Najważniejszymi wyzwaniem dla polskiej dyplomacji naukowej na Wschodzie są: skonkretyzowanie efektywnych modeli współpracy z państwami autorytarnymi lub o wyraźnie prorosyjskiej polityce, które ograniczają wolność w sferze akademickiej lub trzeciego sektora; realizacja programu wsparcia dla studentów i naukowców z Białorusi, Gruzji, Kirgistanu, Rosji, Tadżykistanu; współpraca z Kazachstanem, gdyż w zachodniej Eurazji ma on strategiczne znaczenie dla „dyplomacji naukowej” o wysokim priorytecie badawczym, rozwojowym i technologicznym; ochrona i bezpieczeństwo badań, bezpośrednio skorelowane z bezpieczeństwem narodowym.
- Pełnoskalowa agresja Rosji na Ukrainę i rozpoczęcie przez Kijów integracji z UE sprawiły, że strategicznym celem polskiej dyplomacji naukowej jest obecnie wsparcie reform ukraińskiego szkolnictwa wyższego i nauki oraz profesjonalizacja grup akademickich w celu efektywnego włączenia Ukrainy w struktury unijne. Powstały nowe programy, w tym stypendialne dla studentów i badaczy (NAWA, stypendia KRASP-Elsevier), ale wciąż za mało jest programów długofalowych i uznawanych za strategiczne dla uczelni. Problemem są: mała liczba i brak konkurencyjności długoterminowych programów strategicznych wobec propozycji wielu państw UE, dominacja „modelu reagowania kryzysowego”, brak ramowej koncepcji współpracy opartej na programach rządowych. Mimo wysokiego zaangażowania poszczególnych polskich jednostek akademickich i stowarzyszeń rektorów efekty są nieproporcjonalnie słabe wobec możliwości

działań z użyciem instrumentów UE. Dobrym wzorem do naśladowania jest model brytyjski stosowany w Ukrainie z wykorzystaniem instrumentów Komisji Europejskiej (bilateralna ścisła współpraca *peer-to-peer* w programie Twinning UK-UA, w formie Twinning – Enlargement and Eastern Neighbourhood). Aby jednak Polska poszła tą drogą, potrzebuje konsensusu politycznego i zdecydowanego wzrostu finansowania nauki.

- Polscy badacze powinni być czynnie obecni w najważniejszych międzynarodowych stowarzyszeniach dziedzinowych (regionalnych, konsultacyjnych dla unijnej strategii współpracy). Wymaga to zdecydowanego zwiększenia wpływu polskiego środowiska naukowego w działaniach UE podejmowanych dla wsparcia reform ukraińskich, jego współpracy z krajami Partnerstwa Wschodniego, aktywności polskich badaczy w nowych stowarzyszeniach naukowych oraz infrastrukturze badawczej skierowanej do regionu. Jeśli ograniczymy się do rozwijania *area studies* i *Polish studies*, bez innowacyjnych programów dziedzinowych, także w humanistyce i naukach społecznych, czeka nas marginalizacja polskiego wpływu na procesy międzynarodowej dyplomacji naukowej w regionie. Ograniczenia w polskim podejściu są szczególnie widoczne w humanistyce, w tym badaniach historycznych. Przejawiają się brakiem strategicznych projektów w duchu *Global History* i socjologii wiedzy oraz brakiem systemowej rozbudowy sieci filii polskich uniwersytetów za granicą.
- Należy aktywizować polskie jednostki naukowe w europejskich inicjatywach z obszaru bezpieczeństwa badań. Pożądana jest wysoka pozycja Polski w ramach Europejskiej Konferencji Flagowej na temat Bezpieczeństwa Badań (European Flagship Conference on Research Security), a polskie jednostki powinny czerpać ze środków budżetowych przeznaczonych na wzmocnienie bezpieczeństwa badań w całej UE. Polska dysponuje kapitałem eksperckim i badawczym o znacznej wiedzy na temat zagrożeń i głębokim rozumieniem zawłości wpływów rosyjskich w obszarze nauki, lecz jest on dalece niedoreprezentowany w inicjatywach europejskich.

Wprowadzenie

Relacje między wiedzą naukowo-ekspercką a polityką zagraniczną w ujęciu dyplomacji naukowej są bardzo ważnym instrumentem realizacji polskiej polityki zagranicznej, również w ramach działań strategicznych UE. Od 2022 roku Polska dynamicznie tworzy nowe formaty bilateralne i multilateralne skierowane do państw regionów wschodnich. Działania te mają na celu wsparcie tam proeuropejskiej orientacji nauki i dyplomacji naukowej, zbudowanie i efektywne wdrożenie długoterminowych strategii współpracy między jej adresatami a Polską. Istotnym elementem tych formatów jest budowanie eksperckiego zaplecza naukowego dla wsparcia transformacji ekonomicznej, politycznej i społecznej w państwach regionów wschodnich. Zasadnicze znaczenie dla realizacji przez Polskę tych działań mają instrumenty UE. Dają szansę na przełamanie rosyjskiej dominacji w obszarze nauki i dyplomacji naukowej w tej części świata.

Raport skupia się na dyplomacji naukowej jednostek naukowych i wsparciu, jakiego udzielają jej najważniejsze państwowe instrumenty operacyjne. Perspektywa wynika z polskiej specyfiki rozumienia dyplomacji naukowej oraz z aspiracji jednostek uniwersyteckich i badawczych do internacjonalizacji polskiej nauki. Pokazuje, że „miękką siłą” (*soft power*) i bezpieczeństwo badań są powiązane. W obecnej sytuacji międzynarodowej priorytetowe znaczenie zyskują bezpieczeństwo badań i ochrona nauki, wypracowanie równowagi między realizacją podstawowych praw człowieka i swobody wypowiedzi akademickiej dla zagranicznych naukowców pozostających pod opieką państwa polskiego a instrumentami kontroli przepływu propagandy i dezinformacji w obszarze nauki. Hierarchia ta wynika z wojny kognitywnej i działań dezinformacyjnych na skalę globalną prowadzonych przez siły niedemokratyczne oraz państwa autorytarne i totalitarne. W tej sytuacji Polska musi monitorować sferę publiczną debaty eksperckiej i wolność nauki oraz poziom oddziaływania zewnętrznych – w tym rosyjskich – narracji w nauce. Powyższa perspektywa wpisuje się w trendy międzynarodowe.

Rola kształcenia w ramach szkolnictwa wyższego uległa wzmocnieniu w ramach strategii lizbońskiej; od 2000 roku była przez wiele lat wyraźnie ukierunkowana na wzrost konkurencyjności gospodarki europejskiej oraz rozwój oparty na wiedzy. W 2025 roku to stanowisko zostało zrewidowane. Obecnie uwzględniamy nowe elementy dyplomacji naukowej: integrację nauki z wieloma sektorami społeczeństwa i państwa (w tym obronnością

i wywiadem), rosnące zagrożenia dla bezpieczeństwa narodowego spowodowane współpracą naukową, potrzebę przejrzystości w podziale ról i obowiązków dyplomacji naukowej, debatę wokół mechanizmów kontroli nad nauką i doradztwa naukowego przy coraz większym zaangażowaniu w ten proces podmiotów niepaństwowych (firm konsultingowych, kapitału prywatnego, funduszy dedykowanych i organizacji pozarządowych, podmiotów doradczych G7, G20, ONZ)¹.

Stan umiędzynarodowienia szkolnictwa wyższego w Polsce – sukcesy i porażki

Umiędzynarodowienie uniwersytetów w Polsce zdecydowanie się zintensyfikowało po 1989 roku, a prawdziwy przełom nastąpił po przystąpieniu do Unii Europejskiej. Zmianę jakościową i ilościową przyniosło dołączenie Polski do programów Erasmus (European Action Scheme for the Mobility of University Students) i TEMPUS (Trans-European Mobility Scheme for University Studies) oraz programów regionalnych: CEEPUS (Central European Exchange Program for University Studies; przeznaczony dla Austrii i krajów Europy Południowo-Wschodniej), NORDPLUS (powołany na użytek krajów nordyckich). Poprzez akcesję do UE Polska weszła także do europejskiego obszaru szkolnictwa wyższego (European Higher Education Area, EHEA). Jego podwaliny stworzyła deklaracja bolońska z 1999 roku.

Istotnego mechanizmu współpracy międzynarodowej dostarczył polskim uniwersytetom instrument sojuszy ustanawiający Status Uniwersytetów Europejskich – prestiżowe wyróżnienie dla sojuszy przyznawane przez Komisję Europejską sojuszom uczelni wyższych. Obecnie mogą się nim pochwycić 33 polskie jednostki akademickie. Działaniem partnerstw zarządza Europejska Agencja Wykonawcza ds. Edukacji i Kultury (European Education and Culture Executive Agency, EACEA) w Brukseli. W ramach infrastruktury Uniwersytetów Europejskich funkcjonuje w Polsce 14 sojuszy. Po 2010 roku priorytetowym obszarem rozwoju procesu bolońskiego było formowanie krajowych ram kwalifikacji (National Qualifications Frameworks). W 2017 roku Polska stworzyła Narodową Agencję Wymiany Akademickiej (NAWA) i powierzyła jej zadanie umiędzynarodowienia polskiego szkolnictwa wyższego. Jej

¹ *Science diplomacy in an era of disruption*, The Royal Society, <https://royalsociety.org/about-us/what-we-do/international/science-diplomacy/> (dostęp: 20.02.2026).

działalność przyniosła bardzo dobre rezultaty. W 2003 roku zaledwie 0,4% spośród wszystkich osób przyjętych na studia w Polsce pochodziło z zagranicy (był to drugi najniższy stosunek wśród 27 krajów OECD; średnia wynosiła 6,4%)². W roku akademickim 2004/2005 odsetek studentów z zagranicy nie przekraczał na polskich uczelniach 1% (poniżej 9 tysięcy osób); w roku akademickim 2024/2025 ta grupa przekroczyła 8,5% (blisko 110 tysięcy osób)³. Wskaźnik internacjonalizacji polskich ośrodków akademickich jest lepszy niż w większości krajów UE, choć pozostaje znacząco niższy niż we Francji, w Niemczech, Niderlandach i państwach nordyckich⁴. Jednym z założeń Strategii Rozwoju Kapitału Ludzkiego do 2030 roku jest osiągnięcie wskaźnika 12,2% cudzoziemców studiujących na polskich uczelniach⁵.

Studenci zagraniczni z regionów wschodnich jako potencjalni adwokaci polskiej dyplomacji naukowej

W procesie umiędzynarodowienia polskiego szkolnictwa wyższego pierwszoplanową rolę odgrywają studenci z krajów wschodnich, przede wszystkim z Ukrainy i w mniejszym stopniu z Białorusi. Rozwój możliwości podjęcia studiów w Polsce przez osoby z regionów wschodnich, a tym samym nawiązania trwałych więzi z naszym krajem, wymagał podpisania szeregu umów dwustronnych o uznawalności świadectw i współpracy partnerskiej w zakresie uznawalności edukacji na poziomie podstawowym i średnim. Za stworzenie ram instytucjonalnych było odpowiedzialne Ministerstwo Edukacji Narodowej we współpracy z Ministerstwem Szkolnictwa Wyższego i Nauki. Przyciągnięcie kandydatów z krajów wschodnich wymagało rozwoju infrastruktury kształcenia w ramach lektoratów języka polskiego i promocji *Polish studies*.

Nauczanie w języku polskim za granicą realizują szkoły wchodzące w skład Ośrodka Rozwoju Polskiej Edukacji za Granicą (ORPEG), szkoły przy

-
- 2 Oliver Fulton i in., *Raporty OECD na temat szkolnictwa wyższego. Polska*, OECD, <https://www.oecd.org/content/dam/oecd/pl/publications/reports/2007/09/oecd-reviews-of-tertiary-education-poland-2007-g1gh8521/9789264065550-pl.pdf> (dostęp: 10.01.2026).
 - 3 Na początku lat 90. XX wieku w Polsce studiowało stosunkowo niewiele osób z zagranicy, około 4,3 tysiąca. Z każdym rokiem ich liczba wyraźnie rosła, w 2005 roku przekroczyła 10 tysięcy; dekadę później notowano ponad 52 tysięcy cudzoziemców studiujących w Polsce. *Studenci i cudzoziemcy*, RAD-on, https://radon.nauka.gov.pl/raporty/studenci_cudzoziemcy_2024 (dostęp: 10.01.2026).
 - 4 Project Atlas, https://www.iie.org/wp-content/uploads/2024/11/Project-Atlas_Infographic_2024.pdf (dostęp: 21.02.2026).
 - 5 Ministerstwo Rozwoju, Pracy i Technologii, *Strategia Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2030*, Załącznik do uchwały nr 184/2020 Rady Ministrów z dnia 14 grudnia 2020 r., Warszawa 2020.

przedstawicielstwach dyplomatycznych i wojskowych RP oraz w ramach kształcenia na odległość. Programy wsparcia mobilności dla lektorów języka polskiego jako obcego prowadzi NAWA. Wspierane są różne formaty kształcenia: szkoły polskie, w tym prowadzone przez organizacje mniejszości polskiej, kształcenie w języku polskim jako ojczystym oraz jako obcym.

Polish studies jako infrastruktura badawcza i ekspercka za granicą napotyka problemy ze względu na brak długookresowej strategii działania – mapy drogowej opracowanej i implementowanej wspólnie przez Polskę i partnerów zagranicznych – oraz wystarczającego potencjału instytucjonalnego. Język polski i polskie dziedzictwo kulturowe w krajach wschodnich tradycyjnie studiowano w ramach szeroko rozumianej slawistyki, realizowanej głównie na uniwersytetach. Uczelnie polskie, uczelnie lokalne oraz organizacje międzynarodowe decydowały się powoływać odrębne jednostki autonomiczne, część z nich poza kontrolą merytoryczną ze strony polskich jednostek naukowych lub instytucji dyplomatycznych. Wprowadzono zróżnicowane modele współpracy bilateralnej między jednostkami akademickimi w Polsce i krajach wschodnich, na bazie organizacji pozarządowych, w tym polonijnych, lub w ramach działań Instytutów Polskich. W Ukrainie kształcenie w języku polskim uległo stopniowej komercjalizacji i funkcjonuje poza kontrolą państwa. W Rosji po 2022 roku doszło do zmian w programach kształcenia polonistycznego w jednostkach akademickich, osłabły działania w zakresie popularyzacji języka i dziedzictwa polskiego. Nie znamy jednak skali tego zjawiska⁶.

Na polskich uczelniach liczba studentów z regionów wschodnich systematycznie wzrasta: z blisko 55 tysięcy w roku akademickim 2019/2020 do niemal 70 tysięcy w roku akademickim 2024/2025. Jest ich zdecydowanie najwięcej w ogólnej liczbie studentów zagranicznych w Polsce – w roku akademickim 2024/2025 z całego świata na studia do Polski przyjechało 108 tysięcy osób. Pod względem liczebności na pierwszym miejscu uplasowali się studenci z Ukrainy (niemal 45%), na drugim – z Białorusi (ponad 10%)⁷. Szczyt rekrutacji Ukraińców polskie uczelnie odnotowały w 2022 roku. Kolejne lata wojny przyniosły kilkuprocentowy spadek udziału Ukraińców. Następni pod względem

6 W 2023 roku Polska Akademia Nauk uruchomiła projekt „Geopolonistyka” – multimedialną mapę świata, na której zaznaczono ośrodki studiów polonistycznych. Pomija obszar Rosji i większości krajów z nią sąsiadujących. Biuletyn Polonistyczny, <https://biuletynpolonistyczny.pl/pl/map/> (dostęp: 15.01.2026).

7 Opracowanie własne na podstawie danych POL-on: <https://polon.nauka.gov.pl/dane-publiczne/>; RAD-on: <https://radon.nauka.gov.pl/dane/instytucje-systemu-szkolnictwa-wyzszego-i-nauki> (dostęp: 14.01.2026). Szerzej zob.: *Studenci zagraniczni w Polsce w kontekście nowych regulacji. Skala, trendy i znaczenie gospodarcze*, oprac. Celina Olszak i in., Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach, Katowice 2026, https://www.ue.katowice.pl/fileadmin/user_upload/Perspektywy_ver6_%E2%80%94_kopia.pdf (dostęp: 15.03.2026).

liczebności są Azerowie, Kazachowie, Uzbeki oraz Rosjanie. Największy wzrost od 2019 roku odnotowano wśród obywateli Azerbejdżanu. Liczba studiujących Rosjan w latach 2019–2024 w żadnym roku nie przekroczyła 1,7 tysiąca, a od 2021 roku systematycznie spada, do 1 tysiąca w roku akademickim 2024/2025. Bazowym instrumentem promocji polskiego szkolnictwa za granicą jest program Study in Poland NAWA. Polskie stypendialne programy krajowe są uzupełniane rozwiązaniami europejskimi i amerykańskimi⁸.

Wyzwaniem jest stały monitoring wskaźników umiędzynarodowienia. Dane dotyczące trwałości i efektywności partnerstw, liczby wspólnych doktoratów, publikacji i patentów, dualnych programów kształcenia, realizacji grantów w HE oraz czynników wpływu na otoczenie społeczne można pozyskać z matrycy wskaźników i źródeł: POL-on, NAWA, Eurostat, CORDIS. Nie istnieje jednolita baza polskich inicjatyw na kierunku wschodnim. Ocena dynamiki i postępów w realizacji powinna zostać ujęta w formie analizy poszczególnych państw regionu, aby uwzględnić ułatwienia i bariery współpracy wynikające z różnych systemów politycznych i procesu demokratyzacji systemowej. Istotne jest uwzględnienie dat granicznych 2014 i 2022 roku. Uniwersytety nie monitorują kompleksowo danych jakościowych dotyczących przepływu absolwentów i stypendystów do sektora „badania i rozwój” (R&D) ani do administracji publicznej, a dane systemu Ekonomiczne Losy Absolwentów skupiają się na monitorowaniu warunków rynku pracy dla absolwentów szkół wyższych w Polsce⁹. Monitoring nie obejmuje jakościowych danych o karierach obcokrajowców studiujących na polskich uczelniach.

Polskie jednostki akademickie realizują kilka inicjatyw skierowanych do studentów i naukowców z krajów wschodnich, na przykład Program Stypendialny im. Konstantego Kalinowskiego, Stypendia Wschodnie, projekt pomocowy „Wolny Uniwersytet Białoruski”. Ta ostatnia inicjatywa wpisuje się w ogólnoeuropejski trend interwencji kryzysowej w kształceniu dorosłych. Wszystkie pomagają podejmować/kontynuować edukację w okresie kryzysu lub wojny, mają wartość demokratyzującą, przeciwdziałają wykluczeniu edukacyjnemu osób represjonowanych przez reżimy lub od niego niezależnych

8 Mobilność studentów wspierają m.in.: Polish National Agency for Academic Exchange programme for students, Polish National Agency for Academic Exchange programme for scientists, Erasmus+, CEEPUS exchange programme with Central and Eastern Europe, Lane Kirkland Scholarship Program, Visegrad Scholarship Programme, Scholarships for citizens from developing countries, Programme of Fellowships under the Polish National Commission for UNESCO, UNESCO/Poland Co-Sponsored Fellowships Programme in Engineering.

9 ELA dostarcza statystycznych informacji o sytuacji absolwentów polskich uczelni na rynku pracy. Dane czerpie z Zakładu Ubezpieczeń Społecznych i systemu POL-on, <https://ela.nauka.gov.pl/>.

(na przykład migrantów, aktywistów trzeciego sektora), niosą potencjał reformatorski społeczeństwu białoruskiemu i rosyjskiemu. Potencjałem trwałych więzi i wysokiego poziomu oddziaływania są obdarzone także innowacyjne metody kształcenia realizowane online (Colaborative Online International Learning, wirtualne wymiany).

Badania prowadzone w Polsce nad regionami wschodnimi i współpraca z partnerami

W Polsce od lat 90. XX wieku powstało wiele inicjatyw dydaktyczno-badawczych, które z jednej strony prowadzą studia nad Wschodem, a z drugiej kształcą przyszłe kadry do współpracy z krajami wschodnimi. Są to między innymi: Studium Europy Wschodniej Uniwersytetu Warszawskiego, Wydział Studiów Międzynarodowych i Politycznych Uniwersytetu Jagiellońskiego (studia eurazjatyckie, studia polsko-ukraińskie), Wydział Historii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza (wschodoznawstwo), Centrum Europy Wschodniej Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej (studia doktorskie), Wydział Filologiczny Uniwersytetu Gdańskiego (rosjoznawstwo), Instytut Studiów Międzynarodowych (stosunki międzynarodowe, specjalność studia wschodnie), Instytut Historii i Archiwistyki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika (specjalizacja: historyczna komparatystyka i tranzytologia – studia polsko-rosyjskie).

SEW UW prowadzi unikalny modułowy program Studium Dyplomatyczne. Kształci w Polsce nowe demokratyczne białoruskie kadry dyplomatyczne (we współpracy z Akademią Dyplomatyczną MSZ RP). Do Armenii, Mołdawii i Ukrainy jest skierowany jeden z mechanizmów unijnych promujących rozwój innowacji – program współpracy na rzecz doskonałości, w ramach Horizon Europe 2024 Teaming for Excellence. Wśród jego beneficjentów w 2024 roku (12 projektów z dziedzin ścisłych i prawa) są polskie jednostki, lecz w żadnej z inicjatyw nie uczestniczą jednostki z Europy Wschodniej ani Kaukazu Południowego.

W latach 90. XX wieku powstały też pierwsze bilateralne komisje badawcze o charakterze ciał doradczych dla rządu RP i współpracujących z MSZ. W 2002 roku powołano Polsko-Rosyjską Grupę do Spraw Trudnych, pod przewodnictwem profesorów Adama Rotfelda i Anatolija Torkunowa. Omawiała trudne kwestie historyczne w relacjach polsko-rosyjskich. Działalność grupy była uzależniona od dynamiki międzypaństwowych stosunków polsko-rosyjskich, te zaś neoimperialna polityka Moskwy stopniowo doprowadziła do

radykalnego pogorszenia. Prace nie przyniosły oczekiwanych rezultatów, nie wyjaśniono białych plam historii, w tym zbrodni katyńskiej.

Oczekiwanych rezultatów wewnętrznych ani zewnętrznych nie przyniosło także Polsko-Ukraińskie Forum Partnerstwa, powołane w 2015 roku przez MSZ obu krajów: nie doprowadziło do umocnienia, zbliżenia i pogłębienia dialogu historycznego ani do zbliżenia stanowisk, przy czym współpraca ze strony ukraińskiej pozostawiała wiele do życzenia.

W czerwcu 2022 roku władze Muzeum Pamięci Sybiru w Białymstoku oraz Instytutu Historii i Etnologii przy Komitecie Nauki Ministerstwa Edukacji i Nauki Republiki Kazachstanu podpisały umowę w sprawie powołania polsko-kazachstańskiej komisji historycznej. Powstała między innymi w odpowiedzi na zamknięcie przez Federację Rosyjską możliwości badań archiwalnych oraz współpracy naukowej w obszarze badań nad sowieckimi represjami. W 2021 roku podpisano w Uzbekistanie trójstronną umowę o współpracy między Muzeum II Wojny Światowej w Gdańsku, Instytutem Historii przy Akademii Nauk Uzbekistanu i Agencją „Uzarchiv”. W maju 2023 roku, z inicjatywy ambasadora Radosława Gruka i przy wsparciu Ambasady RP w Taszkencie, została powołana Polsko-Uzbecka Komisja Historyczna. Jej zadaniem jest między innymi wspieranie działań polskich i uzbeckich naukowców w zakresie badania wspólnej historii oraz poszukiwanie źródeł historycznych i wymiana materiałów między naukowcami polskimi i uzbeckimi, prowadzenie wspólnych badań, rozwijanie współpracy w zakresie nauki, edukacji i popularyzacji wiedzy.

Współpracę w zakresie badań historycznych na kierunku wschodnim wzmocniły działania dyplomatyczne i organów stowarzyszeniowych polskich rektorów akademickich: Konferencji Rektorów Akademickich Szkół Polskich (KRASP), Konferencji Rektorów Uniwersytetów Polskich (KRUP). Była realizowana poprzez inicjatywy multilateralne, między innymi: Kongres Zagranicznych Badaczy Dziejów Polski, Kongres Historyczna Wspólnota Czterech Narodów, Kongres Badaczy Historii Białorusi, Litwy, Polski i Ukrainy, Kongres Badaczy Białorusi, konferencje kaukazoznawcze oraz poprzez rozwój *Polish studies* i Centrów Języka Polskiego w państwach sąsiadujących z Federacją Rosyjską.

Poza granicami kraju polskie jednostki badawcze i akademickie dyplomację naukową realizują w ramach programów europejskich i swoich filii stacjonarnych. Najważniejszą rolę odgrywają tu Inicjatywa Uniwersytety Europejskie oraz przedstawicielstwa Polskiej Akademii Nauk. Ich działania są jednak skierowane na państw Europy Zachodniej, regiony wschodnie mają znaczenie drugorzędne. Spośród jednostek PAN od 2023 roku poza granicami

Unii Europejskiej funkcjonuje tylko przedstawicielstwo w Kijowie. Uniwersytet w Białymstoku prowadzi od 2007 roku filię w Wilnie (poprzedzała ją nieformalna inicjatywa w Grodnie). Pierwszą polską, a także unijną całoroczną jednostką badawczą na Kaukazie jest stacja archeologiczna w Kutaisi. Interdyscyplinarne Centrum Badań im. Krukowskiego (KIRC) działa jako instytucja badawcza zarejestrowana w Gruzji, a w jej skład wchodzi Fundacja Krukowskiego z siedzibą w Tbilisi oraz Stacja Naukowa Centrum Krukowskiego w Kutaisi. Współpracują między innymi z Uniwersytetem Warszawskim i Uniwersytetem Kardynała Stefana Wyszyńskiego. Pierwszą polską filią w Azji Centralnej miała być planowana w 2022 roku jednostka związana z Collegium Humanum.

Azja Centralna jest jednym z priorytetowych kierunków dyplomacji naukowej Polski i UE. W latach 2015–2019 Polska i Łotwa pełniły funkcję państw koordynatorów Platformy Edukacyjnej UE–Azja Centralna, w ramach Strategii UE dla Azji Centralnej. Polska ma więc szansę objąć pozycję lidera UE we współpracy z regionem. Znacząco zwiększyła je powołaniem Forum Rektorów Polski i Uzbekistanu. Pierwsze Forum odbyło się w kwietniu 2023 roku; na drugim, w kwietniu 2025 roku, podpisano 40 porozumień o współpracy.

Szansa i wyzwanie: Ukraina – dyplomacja naukowa w warunkach kryzysu politycznego i humanitarnego

Ukraina jest strategicznym partnerem Polski. Dwustronną współpracę w zakresie szkolnictwa wyższego najpierw zintensyfikowała akcesja Polski do UE, a potem agresja Rosji na Ukrainę (2014 i 2022) poskutkowała wręcz przełomem. Obecna sytuacja państwa ukraińskiego wymaga wdrażania nadzwyczajnych instrumentów wsparcia.

Fundacja Rektorów Polskich wskazuje w swoich raportach długofalowe praktyki współpracy akademickiej między Polską i Ukrainą, w tym projekty SEW UW, Artes Liberales UW, Ossolineum, KUL-u, Instytutu Europy Środkowej. W ramach tych działań na wzmiankę zasługują – ze względu na stabilność, rezultaty, dialog, siłę wpływu – formaty cykliczne: konferencja polsko-ukraińska w Jaremczu, spotkania Klubu Galicyjskiego, inicjatywa forum Europa Karpat (obejmuje Austrię, Czechy, Mołdawię, Polskę, Rumunię, Serbię, Słowację, Ukrainę i Węgry oraz państwa z nimi sąsiadujące).

Po pełnoskalowej inwazji Rosji na Ukrainę ukraiński system szkolnictwa wyższego funkcjonuje w permanentnym kryzysie, postępuje jego degradacja.

Ministerstwo Edukacji i Nauki Ukrainy informuje, że w 2022 roku ponad 95 budynków instytucji szkolnictwa wyższego zostało uszkodzonych, a co najmniej 9 – zniszczonych. Do funkcjonowania w warunkach wojny ukraiński system szkolnictwa wyższego potrzebuje daleko idącego wsparcia. Należy nim objąć zarówno potrzeby bieżące i programy krótkoterminowe, interwencyjne, jak i długofalowe, systemowe zmiany systemu w kierunku zwiększenia jego innowacyjności, wzrostu jakości kształcenia i dostosowania standardów do wymogów europejskich ram kwalifikacji.

Wojna zintensyfikowała współpracę Ukrainy z partnerami unijnymi w formatach multilateralnych z udziałem Polski. W lipcu 2025 roku Polska uczestniczyła w międzynarodowym corocznym wydarzeniu Konferencja Odbudowy Ukrainy (Ukraine Recovery Conference; odbyła się w Rzymie). Przyjęto na niej Deklarację Intencji na rzecz Nauki, Badań i Innowacji w Ukrainie (Rome Declaration of Intent for Science, Research, and Innovation in Ukraine), ze strony polskiej podpisał ją wiceminister nauki i szkolnictwa wyższego profesor Andrzej Szeptycki. Dokument otwierał Polsce drogę do wstąpienia do Międzynarodowej Koalicji na rzecz Nauki, Badań i Innowacji w Ukrainie (International Coalition for Science, Research, and Innovation in Ukraine); zrzesza ona organizacje z dwudziestu państw i osiem organizacji międzynarodowych¹⁰. Inicjatorami koalicji są Ukraina, Włochy, Komisja Europejska oraz UNESCO. Powołano ją w celu koordynacji działań partnerów międzynarodowych w procesie odbudowy w Ukrainie sektora nauki i badań. W trakcie konferencji poruszono temat wpływu reform, jakie Ukraina przeprowadza w związku z chęcią przystąpienia do UE, na umacnianie współpracy uniwersyteckiej, intensyfikacji wspólnych badań oraz wsparcia sektora badań i rozwoju poprzez nową politykę na rzecz bezpieczeństwa nauki (na zasadach *due diligence*, czyli z identyfikowaniem i oszacowaniem ryzyka)¹¹. Obecność Polski w tej koalicji umożliwi między innymi wymianę doświadczeń i współpracę przy międzynarodowych projektach badawczych z udziałem Ukrainy, dostęp do unikalnych projektów naukowych, korzystanie z potencjału nauki ukraińskiej, w szczególności w sektorach podwójnego zastosowania (*dual-use*).

10 Members of the International Coalition for Science, Research, and Innovation in Ukraine, International Coalition for Science, Research, and Innovation in Ukraine, https://research-and-innovation.ec.europa.eu/strategy/strategy-research-and-innovation/europe-world/international-cooperation/association-horizon-europe/international-coalition-science-research-and-innovation-ukraine_en (dostęp: 12.04.2026).

11 Nowe polityki w nauce i szkolnictwie wyższym w Polsce w 2026 roku skupiają się na restrukturyzacji systemu, zwiększeniu doskonałości naukowej, cyfryzacji oraz nowej strategii rozwoju. Są przygotowywane w Ministerstwie Nauki i Szkolnictwa Wyższego przez Zespół do spraw opracowania projektu strategii rozwoju szkolnictwa wyższego i Komitet Polityki Naukowej, jako organy pomocnicze.

Polskie uniwersytety – Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej, Uniwersytet Rolniczy w Krakowie i Uniwersytet Andrzeja Frycza Modrzewskiego w Krakowie – przystąpiły do Globalnej Koalicji Studiów Ukraińskich (Global Coalition of Ukrainian Studies, GCUS)¹². Tę międzynarodową inicjatywę powołaną w 2024 roku objęła patronatem pierwsza dama Ukrainy Ołena Zełenska. Celem programu jest propagowanie rzetelnej wiedzy o Ukrainie oraz zjednoczenie wysiłków na rzecz rozwoju ukrainistyki na świecie. Koalicję wspierają ukraińskie MSZ i MEN, Fundusz Prezydenta Ukrainy na rzecz wspierania edukacji, nauki i sportu oraz Instytut Ukraińskiego Biura Platformy Krymskiej (sieć 91 uczelni z pięciu kontynentów). Wzmacnia badania nad Ukrainą poprzez integrację istniejących inicjatyw akademickich oraz rozwój nowych narzędzi współpracy, promuje tworzenie i rozpowszechnianie profesjonalnych studiów nad Ukrainą.

W 2022 roku NAWA uruchomiła programy wsparcia dla Ukrainy, w tym Program „Solidarni z Ukrainą” (kontynuowanie studiów dla uchodźców, od 2023 roku współpraca instytucjonalna), stypendia Freemover UA (dla studentów i kadry naukowej z Ukrainy współpracujących z uczelniami w Polsce w ramach programu CEEPUS), Program IMPRESS-U (International Multilateral Partnerships for Resilient Education and Science System in Ukraine). W 2024 roku IMPRESS-U był realizowany przez U.S. National Science Foundation (NSF) i NAWA wraz z partnerami z Polski, Ukrainy, Litwy, Łotwy, Estonii i Stanów Zjednoczonych. Dotyczył wsparcia badań naukowych i technicznych, edukacji oraz innowacji poprzez współpracę międzynarodową (z wyłączeniem humanistyki i medycyny)¹³.

Od 2022 roku polskie Ministerstwo Edukacji i Nauki oraz NAWA dofinansowują działania z uczelniami partnerskimi z Ukrainy. Finansowane są komplementarne i synergiczne inicjatywy, realizowane w podobnym modelu w ramach Inicjatywy Europejskich Uniwersytetów (European University Alliance). W programie uczestniczą polskie uczelnie należące do sojuszy Uniwersytetów Europejskich¹⁴. Program umożliwiał ukraińskim uchodźcom kontynuowanie

12 Global Coalition of Ukrainian Studies, <https://www.gcus.org/en/>.

13 NAWA przeznaczyła 7 milionów złotych na projekty typu *International Supplements*, czyli rozszerzające istniejące przedsięwzięcia badawcze finansowane przez NSF. Narodowe Centrum Nauki (NCN) przeznaczyło 10 milionów złotych na finansowanie projektów polskich zespołów badawczych.

14 W roku akademickim 2022/2023 środki na działanie w łącznej wysokości 16 milionów złotych otrzymało 18 polskich uczelni nadzorowanych przez Ministra Edukacji i Nauki: Uniwersytet Warszawski, Uniwersytet Jagielloński, Uniwersytet Gdański, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Uniwersytet Opolski, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Akademia Górniczo-Hutnicza im. Stanisława Staszica w Krakowie, Politechnika Poznańska (jedyna polska uczelnia, która jest liderem w jednym z konsorcjów Uniwersytetów Europejskich – Europejskim Uniwersytecie EUNICE), Politechnika Śląska, Politechnika Warszawska, Uniwersytet Śląski w Katowicach, Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, Politechnika Łódzka, Politechnika Koszalińska, Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu, Uniwersytet Wrocławski, Politechnika Wroclawska.

studiów, prowadzenie prac nad doktoratami, realizowanie innych, dowolnych form kształcenia na polskich uczelniach i w instytutach. W kolejnych odsłonach wspierano działania podejmowane przez polskie uczelnie we współpracy z uczelnią partnerską (lub uczelniami) z Ukrainy, między innymi w obszarze rozwoju systemu zarządzania jakością w zakresie podniesienia jakości kształcenia i badań, prowadzenia wspólnych prac badawczo-rozwojowych.

Szansą na wsparcie ukraińskich partnerów są finansowane przez Komisję Europejską programy partnerstw bliźniaczych w ramach programu Twinning – Enlargement and Eastern Neighbourhood. „Twinning” KE jest z założenia instrumentem unijnym na rzecz współpracy instytucjonalnej między administracjami publicznymi państw członkowskich UE i krajami partnerskimi poprzez wymianę *peer-to-peer*. Mamy w Polsce w tym zakresie dobre praktyki, realizowane między innymi w ramach programów MSZ dotyczących profesjonalizacji i kształcenia administracji publicznej. Instrument projektów UE opiera się na bezpośredniej współpracy ekspertów z administracji publicznej państw członkowskich UE i administracji kraju beneficjenta (na równym szczeblu). Wymiana odbywa się poprzez misje eksperckie, wizyty studyjne, staże oraz długoterminowy angaż doradcy twinningowego (RTA – Resident Twinning Adviser). System ten zwiększa efektywność reform administracyjnych, promuje europejskie standardy i buduje długotrwałe relacje między instytucjami¹⁵. Model został częściowo zastosowany w Polsce w ramach działań polskich uniwersytetów europejskich (na przykład w programach profesjonalizacji kadry akademickiej i administracji uniwersyteckich zaproponowanych przez UAM). Podniesienie efektywności w tym obszarze wymaga jednak skonstruowania odrębnego programu krajowego przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

W strategicznym interesie Polski leży wsparcie ukraińskich partnerów w walce z dezinformacją naukową rozsiewaną przez rosyjskie jednostki akademickie i proreżimowych naukowców. Upowszechnianie rosyjskich narracji należy zresztą ograniczyć także w nauce polskiej i europejskiej. Międzynarodową ochronę badaczy represjonowanych przez reżimy autorytarne lub poddawanych naciskom politycznym pod wpływem bieżącej koniunktury politycznej wzmacnia polskie zaangażowanie między innymi w ruch Scholars at Risk. Ten mechanizm gwarantuje pomoc represjonowanym badaczom, w tym z ukraińskim obywatelstwem lub pochodzenia ukraińskiego, z terenów Rosji i regionów wschodnich podlegających silnym wpływom Kremla¹⁶.

15 Twinning, https://international-partnerships.ec.europa.eu/funding-and-technical-assistance/technical-assistance/twinning_en (dostęp: 20.02.2026).

16 Scholars at Risk, <https://www.scholarsatrisk.org/in-solidarity-with-ukraine/> (dostęp: 20.02.2026).

Rekomendacje

1. Proaktywna dyplomacja naukowa leży w strategicznym interesie Polski. Dla jego realizacji KRASP powinna wzmocnić współpracę z ministerstwami w procesie przygotowania przyszłej „kadry dyplomatów nauki” oraz zintensyfikować polską aktywność w mediach i debacie publicznej państw wschodnich: organizować festiwale, targi naukowe i edukacyjne, wykłady mistrzowskie w placówkach dyplomatycznych i centrach języka polskiego. Dotychczas inicjatywy KRASP w polskiej polityce wschodniej skupiały się na działaniach pomocowych/kryzysowych i wspierających.
2. Należy zwiększać rozpoznawalność polskich jednostek naukowych i polskiej nauki w krajach Europy Wschodniej, Kaukazu Południowego i Azji Centralnej. W tym celu w 2024 roku w Ministerstwie Nauki i Szkolnictwa Wyższego powołano zespół doradczy do spraw działań na rzecz promocji polskiej nauki za granicą. Jego zadaniem jest poprawa strategii komunikacyjnej Polski względem podmiotów zewnętrznych.

Poprawy wymaga także widoczność polskich badaczy w najważniejszych stowarzyszeniach studiów nad regionami wschodnimi. Polska potrzebuje wzmocnić przekaz swojej dyplomacji naukowej: przygotować platformy informacyjne, w tym rosyjskojęzyczne kanały naukowe, upowszechniające dokonania polskiej nauki i polską perspektywę badawczą w krajach sąsiadujących z Rosją. Stoimy przed zadaniem stworzenia monitoringu i systemu analizy wpływu polskich badaczy i obszarów badawczych w międzynarodowym środowisku naukowym regionów wschodnich.
3. Dla rozpoznania polskiego potencjału nauki w regionie konieczny jest system monitorowania wpływu studiów nad Polską i kształcenia w języku polskim (*Polish studies*) na społeczeństwa lokalne oraz polskiej myśli w innych dziedzinach nauki (współpraca naukowa, cytowania, czynnik wpływu z podziałem na poszczególne kraje wschodnie). Jego stworzenie wymaga

systemowej analizy baz naukowych wykonanej przez obserwatorium metadanych.

4. Studia nad Polską i europejskim modelem rozwoju są efektywnym instrumentem naszego *soft power* w świecie. Instytucje naukowe odgrywają rolę podmiotów dyplomatycznych (dyplomacji nauki). U gospodarczych liderów regionalnych pełnią funkcję strategiczną, na przykład inicjatywa Studium Dyplomatycznego SEW kształci nowe kadry białoruskie. Analogiczne inicjatywy powinny zostać stworzone przez Polskę w celu podjęcia działań dla diaspor z Rosji, Tadżykistanu. We współpracy bilateralnej taki format powinien zostać wprowadzony jako wymiana dobrych praktyk i doświadczenia w Armenii, Azerbejdżanie, Gruzji, Kazachstanie, Kirgistanie i Uzbekistanie (w formie konsorcjów naukowych i partnerstw strategicznych). Polskie ośrodki akademickie o statusie uniwersytetu europejskiego powinny przejąć rolę lidera w programach UE skierowanych do państw stowarzyszonych: Armenii, Mołdawii, Ukrainy. Za obszary priorytetowe dla długookresowej polskiej strategii współpracy z państwami regionu należy przyjąć nauki ścisłe, badania nad odnawialnymi źródłami energii (zgodnie ze strategią kazachską Green Bridge z 2013 roku – inicjatywą technologiczną na rzecz zrównoważonego rozwoju i innowacyjnej ekologii, jedyną niepowiązaną ściśle z Rosją), energetykę krytyczną, transport i infrastrukturę strategiczną, rozwój *AI/dual-use* oraz partnerstwa transferu wiedzy na rzecz współpracy gospodarczej. Rekomenduję stacjonarne modele obecności (stacje badawcze, filie najważniejszych polskich jednostek akademickich, programy *dual-degree*, sieci współpracy biznesowo-badawczej).
5. Polska bezwzględnie potrzebuje portalu e-learningowego do nauczania języka polskiego i upowszechniania wiedzy o naszym kraju. Portal musi być bezpłatny, finansowanie należy zapewnić na szczeblu ministerialnym. Najlepszym instrumentem *soft power*, także w obszarze wsparcia polskich jednostek kształcących w języku polskim za granicą, jest platforma internetowa w modelu brytyjskiej inicjatywy dla Ukrainy English4Ukraine.

6. W dyplomacji naukowej wobec Ukrainy należy ograniczyć tradycyjną polską priorytetyzację tematyki historycznej, a w miejsce formatów komisji do spraw trudnych kwestii historycznych wprowadzić długofalowe bilateralne inicjatywy badawcze na rzecz ścisłej polsko-ukraińskiej współpracy rozwojowej, także w duchu zrównoważonego rozwoju i innowacyjności w gospodarce i obronności. Projekty historyczne wymagają rewizji perspektywy na rzecz międzynarodowych koalicji badawczych, które przyjmą perspektywę regionalną, kontynentalną i globalną. Innowacyjne podejście do badań historycznych stosuje projekt Ukrainian History Global Initiative¹⁷.

7. W relacjach z Ukrainą Polska powinna wdrożyć dobre praktyki modelu niemieckiego. W 2024 roku Ukraina i Niemcy podpisały porozumienie o współpracy w dziedzinie nauki, technologii, innowacji i szkolnictwa wyższego. Program dotyczył powołania czterech niemiecko-ukraińskich „centrów doskonałości” w celu opracowania najnowocześniejszych technologii (Cores of Excellence, uruchomione w 2024 roku). Dwa centra działają we Lwowie, po jednym w Charkowie i Kijowie, dostały od Niemiec wsparcie finansowe w wysokości około 10 milionów euro rocznie. W 2025 roku Sojusz Organizacji Naukowych w Niemczech przystąpił do Międzynarodowej Koalicji na rzecz Nauki, Badań i Innowacji w Ukrainie. Uczynił to na podstawie rzymskiej Deklaracji Intencji na rzecz Nauki, Badań i Innowacji w Ukrainie, podpisanej w Rzymie 11 lipca 2025 roku na trakcie Konferencji Odbudowy Ukrainy. Działania niemieckie ukierunkowano na odbudowę ukraińskiego systemu badawczo-rozwojowego. Ze priorytet jednostki niemieckie przyjęły: inicjowanie nowych partnerstw tematycznych i instytucjonalnych oraz ich sponsoringu, przy jednoczesnym rozszerzaniu istniejących; zwiększanie wysiłków na rzecz integracji ukraińskiego sektora nauki i badań z Europejską Przestrzenią Badawczą, w tym integrację ukraińskiej diaspory – wewnętrzną i w ramach sieci międzynarodowych; wzmacnianie strategicznej polityki i wiedzy z zakresu

¹⁷ Stronę polską reprezentują profesorowie Barbara Engelking, Tomasz Hen-Konarski, Ola Hnatiuk, Tomasz Stryjek.

zarządzania; wspieranie badań stosowanych, innowacyjności i technologii w Ukrainie; szerzenie wśród społeczności naukowej i badawczej wiedzy specjalistycznej na temat Ukrainy oraz dzielenie się tą wiedzą w Niemczech. Operatorem finansowym strategii współpracy jest Federalne Ministerstwo Nauki, Technologii i Astronautyki.

8. Za wzorcowy model współpracy Polski z Ukrainą należy uznać brytyjsko-ukraiński program Twinning UK–UA¹⁸. Inicjatywę prowadzi Cormack Consultancy Group we współpracy z Universities UK International i brytyjskim MSZ, Wspólnotą Narodów i Rozwoju, Funduszem Prezydenta Ukrainy na rzecz wspierania edukacji, nauki i sportu oraz Ministerstwem Edukacji i Nauki Ukrainy. Najważniejszym aktorem jest w tym programie brytyjska firma konsultingowa Cormack Consultancy Group, wyspecjalizowana w rozwoju międzynarodowych partnerstw w zakresie szkolnictwa wyższego. Za cel inicjatorzy programu przyjęli długoterminową współpracę między sektorami edukacji obu krajów i kreowanie sprawiedliwego partnerstwa, wzmocnienie odporności akademickiej, przecieranie głównych ścieżek długoterminowej współpracy ukierunkowanej na przejście od reagowania na kryzys do odnowy ukraińskich uniwersytetów. Do 2025 roku Twinning UK–UA przekształcił się z awaryjnego środka solidarnościowego w solidną i rozwijającą się platformę współpracy strategicznej i umiędzynarodowienia. Szeroko reprezentowane są w niej nauki ścisłe i innowacje badawcze, ze wskazaniem na: rozwój głębokich partnerstw dwustronnych, które promują długoterminową współpracę akademicką i solidarność instytucjonalną; wzmocnienie potencjału instytucjonalnego, akademickiego i badawczego, które pomaga uniwersytetom dostosować się do skrajnie trudnych warunków i rozwijać pomimo trwającego kryzysu; ułatwienie komunikacji

18 W latach 2022–2025 programem zostało objętych 105 uniwersytetów, na kwotę powyżej 70 milionów funtów szterlingów. Jego najważniejszymi osiągnięciami są: 10 dualnych programów kształcenia, 300 studentów zapisanych na programach dualnego dyplomu, 700 indywidualnych projektów, 4,5 tysiąca zaangażowanych ukraińskich studentów oraz 2,5 tysiąca ukraińskich pracowników. Poprzez wsparcie w ramach projektów budowania potencjału przesłano 40 ton sprzętu oraz zaaktywizowano na platformie English4Ukraine 48 tysięcy użytkowników. Partnerstwa obejmują 29 lokalizacji.

i mechanizmów koordynacji między wszystkimi uczestnikami, w celu zapewnienia terminowej i skutecznej współpracy; dostęp do zewnętrznego finansowania, w tym międzynarodowych grantów, pomocy technicznej i darowizn na cele charytatywne, przeznaczonych na wsparcie odbudowy i rozwoju uniwersytetów; zaangażowanie interesariuszy, sprzyjające rozszerzeniu międzynarodowej współpracy akademickiej i dialogu politycznego; zwiększenie globalnej świadomości wyzwań stojących przed ukraińską edukacją oraz znaczenia międzynarodowej solidarności; stworzenie platformy sieci wsparcia, która umożliwia wymianę pomysłów, wiedzy i najlepszych praktyk między wszystkimi instytucjami uczestniczącymi w programie.

9. Konieczny jest rozwój stacjonarnej obecności polskiej nauki w regionach wschodnich, w tym rozwój struktury stacji badawczych (na wzór stacji archeologicznej w Kutaisi w Gruzji) i filii polskich uniwersytetów za granicą (na wzór wileńskiej filii Uniwersytetu w Białymstoku), dualnych programów kształcenia: w języku angielskim i językach narodowych. Model stacjonarnej obecności długoterminowej został z powodzeniem zastosowany między innymi w Kazachstanie przez Sorbonę (Instytut Sorbonne-Kazakhstan), University Heriot Watt (na bazie Uniwersytetu Regionalnego im. K. Żubanowa w Aktobe), turecki Uniwersytet Gazi (na bazie Południowo-Kazachstańskiego Uniwersytetu Pedagogicznego), Oddział Uniwersytetu Języków i Kultury w Pekinie (ChRL) na bazie Międzynarodowego Uniwersytetu Astana, Oddział Uniwersytetu Queens (Irlandia) na bazie Uniwersytetu Narhoz.
10. Zwiększenie liczby studentów i kandydatów na studentów z Kaukazu Południowego i Azji Centralnej przyczyniłoby się do silniejszego umiędzynarodowienia polskich jednostek akademickich, ale przede wszystkim do zadziergnięcia trwałych więzi tych regionów z Polską. Idzie za tym szansa na realizację w praktyce strategicznego partnerstwa w zakresie współpracy gospodarczej, biznesowej, samorządowej i w obszarze trzeciego sektora. W perspektywie długookresowej pojawiłaby się

możliwość praktycznego wykorzystania dyplomacji naukowej dla strategicznego celu zmiany orientacji prorosyjskiej na proeuropejską, w tym szansa na wzmocnienie demokracji w tych krajach. Polska ma unikalne doświadczenie kreowania autonomii samorządności i ruchów społecznych.

11. Współpraca międzynarodowa z regionem Azji Centralnej powinna zostać ukierunkowana na innowacyjne technologie, szczególnie w państwach istotnych dla Polski ze względu na zasoby gospodarcze, przemysłowe i kapitał ludzki. W Kazachstanie istnieją szkoły sztucznej inteligencji na bazie trzech kazachskich uczelni wyższych: na Uniwersytecie im. Korkyt-ata w Kyzylordzie – szkoła sztucznej inteligencji Narodowego Uniwersytetu Nauki i Technologii w Seulu; na Kazachskim Narodowym Uniwersytecie Technicznym im. K.I. Satpajewa – filia City University of Hong Kong; na Wschodnio-Kazachstańskim Uniwersytecie Technicznym im. D. Serikbajewa – Międzynarodowe Centrum Badań nad Sztuczną Inteligencją oraz Centrum Inteligentnych Technologii Zarządzania Transportem. Polskie jednostki mają istotny potencjał współpracy międzynarodowej z Azją Centralną ukierunkowanej na innowacyjne technologie, szczególnie obiecujące są planowane w Polsce inicjatywy w ramach sieci fabryk AI (pierwsza w Polsce fabryka sztucznej inteligencji powstaje w Akademickim Centrum Komputerowym Cyfronet AGH w Krakowie; druga, o nazwie Piast-AI, ma powstać w Poznaniu).
12. W interesie Polski jest pozycja lidera w działaniach na rzecz całkowitego zaprzestania współpracy partnerskiej z jednostkami naukowymi Federacji Rosyjskiej. Obchodzenie lub łamanie sankcji współpracy nie wchodzi w grę, obecnie dzieje się to głównie poprzez partnerów pośrednich lub w formie indywidualnym. Dekonstrukcja rosyjskiej narracji dotyczącej historii i kultury krajów wschodnich jest długoterminowo zasadniczo ważna dla osłabienia mocarstwowej pozycji Rosji na arenie międzynarodowej. Działania w ramach Scholars at Risk należy poszerzyć, a standardy jakości otwartej wiedzy i wolności w badaniach naukowych powinny zostać trwale powiązane z marką

polskiej nauki. Istnieje potrzeba powołania centrum badawczego wraz z kształceniem kadr prawniczych i profesjonalizacji kadry akademickiej w zakresie mechanizmów przeciwstawienia się manipulacjom politycznym, naciskom systemowym i (auto) cenzury w badaniach naukowych (należy tworzyć na przykład huby wolności akademickiej).

Dr Magdalena Lachowicz – wschodoznawczyni na Wydziale Historii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, badaczka kwestii narodowościowych, trzeciego sektora i historii w przestrzeni publicznej w Europie Wschodniej.

ISBN 978-83-7893-436-3

Redakcja merytoryczna: Adam Balcer

Redakcja językowa: Magdalena Jankowska

DTP: DoLasu